

УДК 343.343.3:796.332.073

[https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5\(33\)-120-130](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-5(33)-120-130)

Кириченко Олег Вікторович доктор юридичних наук, професор, ректор, професор кафедри права, Дніпровський гуманітарний університет, вул. Василя Сліпака, 35А, м. Дніпро, 49000, тел.:(098) 134-26-81, <https://orcid.org/0000-0002-2046-9522>

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ РОЗСЛІДУВАННЯ ХУЛІГАНСТВА, ВЧИНЕНОГО ФУТБОЛЬНИМИ ВБОЛІВАЛЬНИКАМИ

Анотація. В статті окреслено методологічні підходи дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками.

Визначено, що проблеми методики розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, вивчається криміналістичною наукою. Але вони мають структурно-дисциплінарні зв'язки й з проблемами, які розглядаються іншими галузями науки. З одного боку, зазначену проблему необхідно віднести до прикордонних, у зв'язку з тим, що вона знаходиться на стику декількох галузей наук. З іншого боку, ця проблема має принципово міждисциплінарний характер, що характеризується ознаками комплексної, інтегральної проблеми. Зазначену проблематику не можна дослідити без використання сучасних наукових розробок з проблем соціології та психології.

З'ясовано, що використання широкого спектра філософсько-світоглядних, загальнонаукових, спеціально-наукових і власне юридичних методів складає певну систему методів, що являє собою методологію дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками.

Зазначено, що загальним методом пізнавальної діяльності є діалектика. Використання цього методу дозволяє проникнути в сутність хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, з'ясувати її природу, встановити властивості та їх взаємозв'язок, зосередитися на чинниках впливу щодо існування цих кримінальних правопорушень; з іншого – цей метод дозволяє розкрити зміст практичної пізнавальної діяльності, якою є розслідування, та сформулювати методику розслідування даного кримінального правопорушення.

До основних методів дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, віднесено: формально-логічний, системний, структурний, історико-правовий, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий (компаративістський), моделювання, статистичний, соціологічний, контент-аналіз.

Ключові слова: наукове дослідження, пізнавальна діяльність, методологія, методи, розслідування, кримінальне провадження, хуліганство, футбольні вболівальники.

Kyrychenko Oleh Viktorovych Doctor of Law, Professor, Rector, Professor of the Department of Law, Dnipro Humanitarian University, St. Vasyl Slipak, 35A, Dnipro, 49000, tel.:(098) 134-26-81, <https://orcid.org/0000-0002-2046-9522>

METHODOLOGY OF RESEARCHING THE PROBLEMS OF INVESTIGATING HOOLIGANISM COMMITTED BY FOOTBALL FANS

Abstract. The article outlines the methodological approaches to researching the problems of investigating hooliganism committed by football fans.

It was determined that the problems of the method of investigation of hooliganism committed by football fans are studied by forensic science. But they have structural and disciplinary connections with problems that are considered by other branches of science. On the one hand, the mentioned problem must be classified as a border problem, due to the fact that it is at the junction of several branches of science. On the other hand, this problem has a fundamentally interdisciplinary nature, characterized by signs of a complex, integral problem. This problem cannot be investigated without the use of modern scientific developments on the problems of sociology and psychology.

It has been found that the use of a wide range of philosophical and worldview, general scientific, special scientific and actually legal methods constitutes a certain system of methods, which is a methodology for researching the problems of investigating hooliganism committed by football fans.

It is noted that the general method of cognitive activity is dialectics. The use of this method allows you to penetrate into the essence of hooliganism committed by football fans, to find out its nature, to establish its properties and their relationship, to focus on the influencing factors regarding the existence of these criminal offenses; on the other hand, this method allows you to reveal the content of practical cognitive activity, which is investigation, and to form the methodology of investigation of this criminal offense.

The main methods of researching the problems of investigating hooliganism committed by football fans include: formal-logical, systemic, structural, historical-legal, special-legal, comparative-legal (comparativist), modeling, statistical, sociological, content analysis.

Keywords: scientific research, cognitive activity, methodology, methods, investigation, criminal proceedings, hooliganism, football fans.

Постановка проблеми. З метою досягнення поставленої мети наукового дослідження та отримання нових знань про досліджувану проблематику використовується методологічний інструментарій, який розроблений юридичною наукою. Слід зазначити, що вчені характеризують методологію як концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [1, с. 36].

Визначення методологічного інструментарію, за допомогою якого буде здійснюватися дослідження комплексу правових проблем, є надзвичайно актуальним питанням, що вимагає належного теоретичного обґрунтування. Це стосується й проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання методології правових досліджень розглядали у своїх працях такі вчені, як: С.Д. Гусарев, М. С. Кельман, А. М. Колодій, Н. М. Кушнарєнко, Н. М. Пархоменко, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, М. М. Терещук, О. Д. Тихомиров, В. М. Шейко, О. Н. Ярмиш та інші.

Проблемами розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, займалися Н. В. Верлас, М. М. Єфімов, Б. В. Клімов, Н. О. Кононенко, М. О. Ларкін, А. О. Масалітін, О. В. Мельковський, Ю. В. Пирожкова, М. М. Рудика та інші. Однак питання методологічних основ зазначеної проблематики залишилися поза увагою науковців, що зумовлює необхідність переосмислення теоретичних засад розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, з методологічної точки зору крізь призму сучасності.

Мета статті – визначити методологію дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні у науці сутність методології інтерпретується вченими по-різному. Так, в українській юридичній літературі найчастіше пропонується розглядати методологію як: 1) вчення про структуру, логічну організацію, методи, засоби і форми діяльності дослідника у процесі пізнання досліджуваних ним явищ (М. С. Кельман) [2, с. 44]; 2) систему методів пізнання і практики, тобто систему принципів, правил, прийомів, способів і засобів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему (С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров) [3, с. 68]; 3) систему підходів, методів і способів наукового дослідження, теоретичні засади їх використання при вивченні державно-правових явищ (А. М. Колодій) [4, с. 94]; 4) систему підходів, методів і способів наукових досліджень, а також засад її використання при вивченні державно-правових явищ (П. М. Рабінович) [5, с. 618].

На підставі зазначених поглядів та раніше проведеного нами аналізу наукових праць вітчизняних і зарубіжних фахівців щодо методології

юридичної науки [6, с. 422-423] можемо зробити висновок, що методологія юридичної науки являє собою складне і багатопланове утворення, яким охоплюються: 1) проблеми структури наукового знання взагалі і наукових правових теорій зокрема; 2) закони виникнення, функціонування і зміни наукових правових теорій; 3) понятійно-категоріальний апарат; 4) система методів юридичної науки (методики і процедури дослідницької діяльності).

Одним із основних напрямів діяльності держави у сфері охорони прав і свобод людини і громадянина та їх інтересів є протидія злочинності як одна із сфер соціального управління, що впливає на стримування розповсюдження злочинності. Успіхи в протидії злочинності певним чином залежать від своєчасного виявлення та ефективного розслідування кримінальних правопорушень, у тому числі й хуліганства.

Проблеми методики розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, вивчається криміналістичною наукою. Але вони мають структурно-дисциплінарні зв'язки й з проблемами, які розглядаються іншими галузями науки. З одного боку, зазначену проблему необхідно віднести до прикордонних, у зв'язку з тим, що вона знаходиться на стику декількох галузей наук. Так, проблеми кримінально-правової превенції хуліганства досліджуються наукою кримінального права; проблеми аналізу стану та тенденцій поширення хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, їх детермінанти та шляхи запобігання цим кримінальним правопорушенням – кримінологічною наукою. З іншого боку, ця проблема має принципово міждисциплінарний характер, що характеризується ознаками комплексної, інтегральної проблеми. Зазначену проблематику не можна дослідити без використання сучасних наукових розробок з проблем соціології та психології. Наприклад, з точки зору соціології «футбольне хуліганство» розглядається як негативне соціальне явище, що впливає на стан правопорядку, викликає обґрунтований страх у населення.

Слід зазначити, що «футбольне хуліганство» спрямоване на порушення громадського порядку, в результаті чого заподіюється шкода або ставиться під загрозу заподіяння шкоди суспільно корисній діяльності, відпочинку та побуту людей тощо. У зв'язку з цим варто звернути увагу на співвідношення таких категорій, як «громадський порядок» та «громадська безпека». Громадська безпека пов'язана з двома формами діяльності людей – дотриманням загальних правил безпеки і дотриманням спеціальних правил безпеки. Загальними правилами безпеки у кримінальному праві називають не тільки правила поведінки із загальнонебезпечними джерелами, а й інші правила, які є обов'язковими для всіх членів суспільства і якими вони повинні керуватись у всіх сферах життєдіяльності з метою запобігання суспільно небезпечних наслідків. Спеціальні правила безпеки пов'язані з дотриманням правил безпеки виробництва та поведінням із загальнонебезпечними

предметами [7, с. 189]. В основні відмежування цих категорій є специфічність суспільних відносин, що складають зміст громадського порядку та громадської безпеки (відмінність полягає у відносинах, пов'язаних з різними соціальними потребами: основними потребами, що спонукають формування відносин громадського порядку, виступають потреби у забезпеченні громадського спокою, громадської моралі, нормального функціонування громадських установ тощо; а громадської безпеки – потреби у забезпеченні життя і здоров'я членів суспільства при їх взаємодії із джерелами підвищеної небезпеки тощо) [8, с. 71].

Психологія вивчає девіантну поведінку, у тому числі й пов'язану з хуліганськими діями. Серед футбольних фанатів існують особи кримінальної спрямованості, які культивують агресію та насильство. Як зазначив Т. П. Гусак, злочини футбольних уболівальників представляють собою різновид групової, насильницької злочинності неповнолітніх та молоді, які були скоєні з урахуванням специфічної футбольної мотивації [9, с. 196]. Тому дослідженню підлягає мотиваційна сфера кримінально протиправної діяльності футбольних уболівальників.

Надзвичайно актуальним завданням є й питання визначення методів, за допомогою яких має здійснюватися дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними уболівальниками.

Метод – це спосіб пізнання, дослідження явищ природи та суспільного життя, а також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання [1, с. 64].

Юридична наука володіє широким «набором» методів, до яких, на думку П.М. Рабіновича, слід віднести: філософсько-світоглядні, загальнонаукові, спеціально-наукові та власне юридичні методи [5, с. 618].

А.П. Закалюк також пропонує чотирирівневу структуру: 1) методи, що безпосередньо впливають із філософського діалектичного методу як загального методу пізнання; 2) загальнонаукові методи, якими користується будь-яка наука, вони є складовою та продуктом розвитку теорії наукового пізнання; 3) методи інших наук, що використовуються однією наукою при пізнанні у своїх цілях об'єктів, які належать до предмета інших наук, але частково, у певному ракурсі, є предметом пізнання й цієї науки; 4) методи певної науки, які є результатом і частиною розвитку її власної теорії (теорій) [10, с. 99].

Вимога всебічності та точності результатів конкретного юридичного дослідження викликає необхідність комплексного використання ряду методів у їх єдності та взаємному доповненні, методологічній обумовленості. Особливості методологічної бази (інструментарію) будь-якого дослідження визначаються специфікою об'єкта, його предметною сферою, а також обумовлені поставленими дослідником метою та завданням.

Для досягнення поставленої мети та вирішення поставлених завдань необхідно обрати відповідний алгоритм методів дослідження. Більшість науковців-правників визначають наявність двох рівнів наукового дослідження: емпіричного та теоретичного. Як зазначає Л.М. Демидова, емпіричний рівень характеризується вивченням зовнішнього світу за допомогою органів почуття (емпірія). Структуру емпіричного рівня складають факти, емпіричні узагальнення та закони (залежності). Обов'язковими при проведенні дослідження є не тільки вивчення, аналіз і синтез знань, які містяться в різних філософських та юридичних літературних джерелах інформації, а й вивчення статистичних даних про стан злочинності, судової практики тощо. До теоретичного рівня дослідження належать логічні методи пізнання, а структурними компонентами є проблема, гіпотеза та теорія. На цьому рівні за допомогою різноманітних засобів і методів пізнання здобуті факти досліджуються та обробляються [11, с. 57-58].

Під час наукових досліджень того чи іншого предмета комплексно використовуються різні методи, що передбачає визначення їх послідовності та сполучення. Іноді один метод складає передумови для використання іншого методу, таким чином, складається ціла система послідовних цілеспрямованих дій. Усвідомлення сутності кожного окремого методу дослідження і правил його використання дозволить нам застосувати конкретні методи пізнання на кожному конкретному етапі дослідження, обробити вихідні матеріали певним чином та отримати нові знання за допомогою застосування певної методики дослідження [12, с. 146].

На сьогодні існує ряд монографічних досліджень, в яких розглядалися проблеми щодо розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками [13-15]. Так, О. А. Антонюк, досліджуючи теоретичні основи методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку, використовував наступні методи: діалектичний (при системному аналізі методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку через призму поєднання окремих складових об'єктивної дійсності у цілому та криміналістичного забезпечення провадження зокрема); формально-логічний (при дослідженні законодавчих актів, окремих наукових категорій та положень, емпіричного матеріалу); історико-правовий (при вивченні особливостей реформування законодавства щодо окремих домінант розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку); формально-юридичний (при аналізі норм кримінального й кримінального процесуального законодавства України, а також зарубіжних держав, наукових категорій тощо); системно-структурний (при визначенні змісту криміналістичної характеристики протиправних діянь, систематизації способів їх підготовки, безпосереднього вчинення й приховування, побудові відповідних віктимогенних груп осіб, створенні ряду

типових слідчих ситуацій та інших наукових категорій); соціологічний (при анкетуванні працівників правоохоронних органів); статистичний та документальний (при аналізі й узагальненні результатів анкетування респондентів, опрацюванні матеріалів кримінальних проваджень, а також визначенні недоліків, тактичних помилок й прорахунків у криміналістичному забезпеченні слідчих (розшукових) дій); порівняльно-правовий (під час розгляду певних кримінальних і кримінально-процесуальних норм та відомчих нормативно-правових актів); моделювання (під час побудови висновків); функціональний (при аналізі основних сучасних і перспективних тенденцій оптимізації розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку) [13, с. 4-5].

Дещо схожу методику використовувала Н. О. Кононенко, досліджуючи питання щодо розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів. Зокрема, нею використовувалися такі методи: діалектичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, формальної логіки, історико-правовий, системно-структурний, моделювання, документальний та статистичний, соціологічний [14, с. 7-8].

Отже, загальним методом пізнавальної діяльності є діалектика. Використання цього методу дозволяє проникнути в сутність хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, з'ясувати її природу, встановити властивості та їх взаємозв'язок, зосередитися на чинниках впливу щодо існування цих кримінальних правопорушень; з іншого – цей метод дозволяє розкрити зміст практичної пізнавальної діяльності, якою є розслідування, та сформулювати методику розслідування даного кримінального правопорушення.

У сучасному науковому пізнанні проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, важливе місце у формуванні нових гіпотез відводиться формально-логічному методу, який входить до групи загальнонаукових методів і використовується у більшості наук. З огляду на специфіку такого дослідження певну увагу слід звернути на такі логічні прийоми, як аналіз і синтез. За допомогою аналізу в процесі розумового чи фактичного розчленування цілого на частини здійснюється аналіз структури об'єкта, що вивчається. За допомогою синтезу, в основу якого покладено процес об'єднання частин об'єкта в єдине ціле, відбувається узагальнення основних ознак, якостей даного об'єкта, розкривається зміст понять, що складають предмет дослідження, та формулюються проміжні та загальні висновки. Зазначені прийоми мислення тісно взаємозв'язані з таким логічним прийомом, як абстрагування. За допомогою цього прийому відбувається виявлення ключових характеристик наукових понять. А за допомогою таких логічних прийомів, як індукція та дедукція, здійснюється обґрунтування запропонованих дефініцій та висновків, здійснюється систематизація та класифікація наукових понять.

Під час дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, об'єктивно необхідним є використання системного та структурного методів. Ці методи дають можливість дослідити елементи криміналістичної характеристики цих кримінальних правопорушень, здійснити класифікацію способів їх вчинення, створити типові слідчі ситуації, а також надати конкретні управлінські рішення для вдосконалення діяльності органів досудового розслідування.

За допомогою історико-правового методу можливе здійснення ретроспективного аналізу об'єктивних закономірностей та тенденцій розвитку наукової думки щодо особливостей діяльності слідчого, а також розслідування хуліганства.

Поряд із конкретно-науковими методами при дослідженні проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, значну увагу слід приділяти й використанню саме спеціальних методів юридичної науки. Зокрема, спеціально-юридичний метод забезпечує дослідження стану нормативно-правового регулювання розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, та дозволяє сформулювати конкретні пропозиції щодо вдосконалення правових норм.

Для порівняння положень кримінального та кримінального процесуального законодавства України з відповідними положеннями законодавства зарубіжних країн з протидії хуліганству, порівняння методики розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, важливе пізнавальне значення має порівняльно-правовий (компаративістський) метод, який передбачає зіставлення пізнавальних об'єктів з метою виявлення схожих рис або відмінностей між ними [16, с. 93]. Таким чином, компаративістський метод дозволяє визначити основні проблеми недосконалості чинного законодавства та інших нормативно-правових актів України щодо регламентації розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками.

Зважаючи на практично-прикладний характер досліджуваної проблематики, необхідним є використання методу моделювання. Моделювання – це вивчення об'єкта (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), що замінює оригінал з певних сторін, які цікавлять суб'єкта пізнання [17, с. 23]. Використання цього методу дозволяє визначити загальноорганізаційну модель розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, а також напрацювати найбільш перспективні напрямки вдосконалення й оптимізації організації розслідування цих кримінальних правопорушень.

Статистичний та соціологічний методи у межах цього дослідження слід використовувати при вивченні практики діяльності органів досудового розслідування та суду. Статистичний метод застосовується для узагальнення судово-слідчої практики, стану розслідування кримінальних правопорушень.

Отримання емпіричних даних з досліджуваної проблематики забезпечується за допомогою соціологічного методу, в тому числі таких прийомів, як

спостереження, вивчення документів, анкетування, інтерв'ювання та інше.

Під час вивчення документів використовується метод контент-аналізу, який дає можливість здійснити опрацювання результатів аналізу та оцінки аналітичних матеріалів щодо розслідування хуліганства взагалі та хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, зокрема, матеріалів кримінальних проваджень, матеріалів засобів масової інформації тощо.

Висновки. Проблема наукового розуміння розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, має структурно-дисциплінарні зв'язки з проблемами, що розглядаються іншими галузями науки. З одного боку, досліджувана проблематика є прикордонною і знаходиться на стику декількох галузей наук, з іншого – вона має принципово міждисциплінарний характер, тобто характеризується ознаками комплексної, інтегральної проблеми.

Використання широкого спектра філософсько-світоглядних, загально-наукових, спеціально-наукових і власне юридичних методів складає певну систему методів, що являє собою методологію дослідження проблем розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками. Запропоновані методи не вичерпують усього методологічного розмаїття підходів до пізнання розслідування хуліганства, вчиненого футбольними вболівальниками, проте в межах нашого дослідження вони є найоптимальнішими.

Література:

1. Шейко В. М., Кушнарєнко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підруч. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Знання-Прес, 2002. 295 с.
2. Кельман М. С. Методологія сучасного правознавства : становлення та основні напрями розвитку : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2013. 449 с.
3. Гусарєв С. Д., Тихомиров О. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посібник. Київ : Знання, 2005. 655 с.
4. Колодій А. М. Методологічні проблеми оновлення Конституції України. *Конституційна асамблея: політико-правові аспекти діяльності : бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів*. 2012. № 7. С. 94–99.
5. Рабінович П. М. Поняття «методологія». *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енциклопедія, 2001. Т. 3 : К–М. 792 с.
6. Кириченко О. В. Методологічні підходи дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 421–427.
7. Кириченко О. В. Громадська безпека як об'єкт кримінально-правової охорони. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 185–190.
8. Кириченко О. В. Оперативно-розшукова протидія злочинам проти громадської безпеки кримінальною поліцією: проблема теорії та практики : монограф. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 428 с.
9. Гусак Т. П. Кримінологічна характеристика злочинів, скоєних футбольними уболівальниками, та їх попередження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 25. С. 195–198.
10. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. Київ : Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.

11. Демидова Л. М. Якість кримінального законодавства України: методологічний аспект дослідження. *Питання боротьби зі злочинністю* : зб. наук. пр. Харків : Право, 2010. Вип. 20. С. 51–63.

12. Кириченко О. В. Методика наукового дослідження проблем оперативно-розшукової протидії злочинам проти громадської безпеки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 3. Т. 3. С. 144–149.

13. Антонюк О. А. Теоретичні основи методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2021. 40 с.

14. Кононенко Н. О. Розслідування хуліганства, вчиненого під час проведення спортивно-масових заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 197 с.

15. Масалітін А. О. Розслідування злочинів, що вчиняються учасниками угруповань футбольних уболівальників : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 188 с.

16. Терещук М. М. Методологія дослідження форм правління. *Теорія та історія держави і права. Філософія права*. 2009. № 4. С. 90-96.

17. Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. Ю. А. Ведерніков. Київ : Ун-т сучасних знань ; Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ : Ліра ЛТД, 2014. 468 с.

References:

1. Sheyko V. M., & Kushnarenko N. M. (2002). *Orhanizatsiya ta metodyka naukovodoslidnyts'koyi diyal'nosti* [Organization and methodology of research activities]: textbook. 2nd ed., revision. and additional Kyiv: Znannia-Press [in Ukrainian].

2. Kelman M. S. (2013). *Metodolohiya suchasnoho pravoznavstva : stanovlennya ta osnovni napryamy rozvytku* [Methodology of modern legal science: formation and main directions of development]. *Doctor's thesis*. Lviv [in Ukrainian].

3. Husarev S. D., & Tikhomirov O. D. (2005). *Yurydychna deontolohiya (Osnovy yurydychnoyi diyal'nosti)* [Legal deontology (Fundamentals of legal activity)]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

4. Kolodiy A. M. (2012). *Metodolohichni problemy onovlennya Konstytutsiyi Ukrayiny* [Methodological problems of updating the Constitution of Ukraine]. *Constitutional Assembly: political and legal aspects of activity: bulletin of informational and analytical materials*. 7. 94–99 [in Ukrainian].

5. Rabinovych P. M. (2001). *Ponyattya «metodolohiya»* [The concept of "methodology"]. *Legal encyclopedia: in 6 volumes / editor.: Yu.S. Shemshuchenko (chief editor) and others*. Kyiv: Ukr. encyclopedia, T. 3: K–M [in Ukrainian].

6. Kyrychenko O. V. (2013). *Metodolohichni pidkhody doslidzhennya problem operatyvno-rozshukovoyi protydyi zlochynam proty hromads'koyi bezpeky* [Methodological approaches to the study of the problems of operational and investigative response to crimes against public safety]. *Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*. 3. 421–427 [in Ukrainian].

7. Kyrychenko O. V. (2012). *Hromads'ka bezpeka yak ob'yekt kryminal'no-pravovoyi okhorony* [Public security as an object of criminal law protection]. *Law and society*. 3. 185–190 [in Ukrainian].

8. Kyrychenko O. V. (2016). *Operatyvno-rozshukova protydyiya zlochynam proty hromads'koyi bezpeky kryminal'noyu polityeyu: problema teoriyi ta praktyky* [Operative and investigative countermeasures against crimes against public safety by the criminal police: the problem of theory and practice]: monograph. Dnipropetrovsk: Dniprop. state University of Internal Affairs cases [in Ukrainian].

9. Husak T. P. (2014). Kryminolohichna kharakterystyka zlochyniv, skoyenykh futbol'nymy ubolival'nykamy, ta yikh poperedzhennya [Criminological characteristics of crimes committed by football fans and their prevention]. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Law series*. 25. 195–198 [in Ukrainian].

10. Zakalyuk A. P. (2007). Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi kryminolohiyi: teoriya i praktyka [Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice] : In 3 books. Book 1: Theoretical principles and history of Ukrainian criminological science. Kyiv: "In Yure" Publishing House [in Ukrainian].

11. Demydova L. M. (2010). Yakist' kryminal'noho zakonodavstva Ukrayiny: metodolohichnyy aspekt doslidzhennya [The quality of criminal legislation of Ukraine: methodological aspect of the study]. *The issue of combating crime*. Kharkiv: Pravo. 20. 51–63 [in Ukrainian].

12. Kyrychenko O. V. (2014). Metodyka naukovooho doslidzhennya problem operatyvno-rozshukovoyi protydyi zlochynam proty hromads'koyi bezpeky [Methodology of scientific research on the problems of operative investigative response to crimes against public safety]. *Scientific Bulletin of Kherson State University*. 3(3). 144–149 [in Ukrainian].

13. Antonyuk O. A. (2021). Teoretychni osnovy metodyky rozsliduvannya kryminal'nykh pravoporushen' proty hromads'koho poriadku [Theoretical foundations of the methodology of investigation of criminal offenses against public order]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

14. Kononenko N. O. (2016). Rozsliduvannya khulihanstva, vchynenoho pid chas provedennya sportyvno-masovykh zakhodiv [Investigation of hooliganism committed during mass sports events]. *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

15. Masalitin A. O. (2019). Rozsliduvannya zlochyniv, shcho vchynyayut'sya uchasnykamy uhrupovan' futbol'nykh ubolival'nykiv [Investigation of crimes committed by members of groups of football fans]. *Candidate's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].

16. Tereshchuk M. M. (2009). Metodolohiya doslidzhennya form pravlinnya. Teoriya ta istoriya derzhavy i prava [Methodology of research on forms of government. Theory and history of the state and law]. *Philosophy of law*. 4. 90-96 [in Ukrainian].

17. Vedernikov Yu. A. (Eds.). (2014). Teoriya derzhavy i prava [The theory of the state and law]. Kyiv: University of Modern Knowledge; Dnipropetrovsk: Dniprop. state University of Internal Affairs cases: Lira LTD [in Ukrainian].